

21.2.2020

EOAK/882/2019

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Terhi Arjola-Sarja

TUOMION LAINVOIMAISSUUSTIEDON ANTAMINEN

1 KANTELU

Kantelija pyysi tutkimaan Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden (ent. Hyvinkään käräjäoikeus) menettelyä tuomion lainvoimaisuustiedon toimittamisessa vankilaan.

Hyvinkään käräjäoikeus oli 27.11.2018 tuominnut kantelijan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Tuomio oli tullut lainvoimaiseksi joulukuussa. Käräjäoikeus ei ollut toimittanut lainvoimaisuustietoa vankilaan edes vankilan kahdesti sitä pyytäessä. Tuomioistuimesta oli vedottu tietojärjestelmän ohjelmavirheeseen. Tästä virheestä ja käräjäoikeuden haluttomuudesta selvittää tuomion lainvoimaisuus sekä toimittaa tieto vaihtoehtoisella tavalla oli seurannut, että kantelijalle ei ollut voitu laatia rangaistusajan suunnitelmaa. Kantelija ei siten ollut voinut osallistua vankeuslain 8 luvun 3 §:n tarkoittamaan rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan, johon hänellä olisi ollut oikeus. Hän ei myöskään ollut voinut saada siirtoa avolaitokseen tai päästä poistumisluvulle.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden laamannin lausunto ja lisälausunto sekä kärjätuomarin, osastonjohtajan selvitys ja lisäselvitys.

3 RATKAISU

3.1 Selvitys tapahtumista

Kantelija on tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen Hyvinkään käräjäoikeuden tuomiolla 27.11.2018. Tuomio on kantelijan osalta tullut lainvoimaiseksi 5.12.2018.

Vankila on 28.12.2018 päivätyllä ja Hyvinkään käräjäoikeuteen 31.12.2018 saapuneella lainvoimaisuustiedustelulla pyytänyt käräjäoikeudelta todistusta siitä, oliko kantelija valittanut/ilmoittanut tyytymättömyyttä ratkaisusta siltä osin kuin hänet oli tuomittu vankeusrangaistukseen. Itä-Uudenmaan käräjäoikeudesta on vastattu tiedusteluun sähköpostitse 9.1.2019. Vastauksessa on kerrottu seuraavaa: "Hyvinkään, Vantaan, Tuusulan ja Porvoon 1.1.2019 käräjäoikeuksien tapahtuneen yhdistymisen vuoksi asioiden tietokanta-ajojen yhteydessä tapahtuneen virheen vuoksi emme pysty tarkistamaan tuomion lainvoimaisuutta ennen kuin vika on korjattu."

Vankilasta on edelleen 29.1.2019 Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen lähetetyllä sähköpostiviestillä tiedusteltu tuomion lainvoimaisuutta. Käräjäoikeudesta on vastattu tiedusteluun samaisena päivänä. Vastauksessa on viitattu edellisestä vastauksesta ilmenevään virheeseen ja ilmoitettu, ettei tuomion lainvoimaisuutta pysty "tässä vaiheessa" tarkistamaan. Edelleen vastauksessa on ilmoitettu, että ohjelmavirhettä yritetään korjata parhaillaan.

Kärjätuomarin selvityksen mukaan käräjäoikeusverkoston uudistamisesta johtuen kaikissa tuomioistuinlaitoksen asianhallintajärjestelmissä oli ollut valtakunnallinen käyttökatko. Käyttö-

katkon kestoksi oli etukäteen ilmoitettu 28.12.2018 kello 16.00 – 2.1.2019 kello 9.00. Tosiasiallisesti käyttökatko oli jatkunut koko viikon 01/2019 ajan, eli vasta maanantaina 7.1.2019 asiantuntijajärjestelmät olivat olleet kokonaisuudessaan käytössä.

Käräjäoikeusverkoston uudistamisen yhteydessä tapahtuneiden juttujen siirtoihin oli varauduttu uuden Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden osalta huolellisesti. Käyttökatkon päätyttyä oli jouduttu toteamaan, että valmistautumisesta huolimatta asioiden siirtoajat olivat monilla tavoin epäonnistuneet. Muun muassa Hyvinkään käräjäoikeudessa loppuvuodesta 2018 ratkaisut rikosasiat, joissa tekopaikka oli ollut Riihimäki, Hausjärvi tai Loppi olivat virheellisesti siirtyneet Kanta-Hämeen käräjäoikeuden asiainhallintajärjestelmiin. Tästä johtuen (uuden) Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden asiainhallintajärjestelmissä ei ollut ollut kyseisistä asioista mitään tietoja, ei edes diaaritietoja. Käytännössä asioita ei siis ole "ollut olemassa". Asiakaspalvelun kannalta tilanne oli ollut hyvin haastava. Kantelijan asia oli kuulunut tähän joukkoon. Tietoa virheiden korjaamisen aikataulusta ei ollut ollut, mutta alustavasti korjausten oli arveltu vievän joitain viikkoja. Rikosasioiden osalta virheelliset siirrot oli saatu palautettua vasta 11.3.2019. Myös muita toimintaan vaikuttavia virheitä oli tapahtunut asioiden siirroissa.

Kantelijan asian ratkaissut kärjätuomari ja hänen työparinsa olivat molemmat siirtyneet muihin tehtäviin 31.12.2018 lukien, joten käytännössä kukaan ei ollut tuntenut kyseistä asiaa.

Koska tiedossa oli jo etukäteen ollut, että isoihin järjestelmämuutoksiin liittyy virheiden mahdollisuus, kärjätuomari oli Hyvinkään käräjäoikeuden laamannina etukäteen ohjeistanut, että käyttökatkon aikana ja tarvittaessa sen jälkeen tiedusteluihin vastattaessa on aina ilmoitettava, jos täyttä varmuutta annettavan tiedon oikeellisuudesta ei mistä tahansa syystä johtuen voida taata.

Edelleen kärjätuomarin selvityksen mukaan kärjäsihteerin vastatessa lainvoimaisuuskyselyyn ensimmäisen kerran 9.1.2019 tilanne oli vielä ollut monilla tavoin avoin ja sekava, joten menettely vastaamisessa oli kärjätuomarin mukaan vastannut annettua ohjeistusta. Uudemman tiedustelun ajankohtana 29.1.2019 sen sijaan oli ollut jo tiedossa, minkälaisia virheitä siirtoajoissa oli tapahtunut. Virheellisesti siirtyneiden asioiden osalta oli ollut olemassa listaukset ja muun muassa näihin asioihin kohdistuneet tyytymättömyyden ilmoitukset ja valitukset olivat olleet tiedossa. Näin ollen myös kantelijan asian lainvoimaisuus olisi ollut manuaalisesti selvitettävissä.

Kanteluasiakirjojen saavuttua käräjäoikeuden Hyvinkään kansliaan lainvoimaisuuden ilmoittamista koskeva asia on viipymättä hoidettu ja lainvoimaisuus 12.2.2019 ilmoitettu vankilaan.

Käräjäoikeuden laamannin lausunnon mukaan kantelija on oikeassa siinä, että käräjäoikeuden toiminta hänen asiansa kohdalla ei ollut onnistunut niin hyvin kuin olisi pitänyt. Osasyynä oli ollut tietojärjestelmäajojen aiheuttama pitkä käyttökatkos ja ajojen aiheuttamat virheet. Lausunnon mukaan asia on käsitelty käräjäoikeuden toimintaketjussa.

Käräjäoikeudelle tässä kanteluasiassa toimitetussa lisäselvityspyynnössä lisäselvitystä pyydetiin vielä seuraavasta.

1. Kysymyksessä oleva tuomio on tullut kantelijan osalta lainvoimaiseksi 5.12.2018 eli useita päiviä ennen käräjäoikeuden tänne toimittamassa selvityksessä kerrottua asiantuntijajärjestelmien 28.12.2018 alkanutta käyttökatkoa. Miten käyttökatko on vaikuttanut lainvoimaisuustiedon järjestelmään merkitsemiseen / tiedon välittymiseen täytäntöönpanoviranomaiselle?
2. Onko lainvoimaisuustieto merkitty ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään säännösten edellyttämässä ajassa vai onko tieto tuossa ajassa jäänyt merkitsemättä?
3. Sikäli kuin tietojen ilmoittaminen Oikeusrekisterikeskukselle ei ole ollut mahdollista järjestelmistä johtuvan syyn takia, olisiko ilmoittamisessa tullut käyttää muuta tapaa?

4. Onko rikostuomion lainvoimaisuustieto tarkistettavissa muualta kuin asianhallintajärjestelmästä, esimerkiksi jutun asiakirjavihosta?

Käräjätuomarin lisäselvityksen mukaan asia olisi ollut merkittävässä lainvoimaiseksi kantelijan osalta heti tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn määräajan päättymisen jälkeen. Käräjäoikeusverkoston muutoksen täytäntöönpanoon liittyneellä käyttökatkolla ei ollut ollut merkitystä tältä osin. Lainvoimaisuustieto oli jäänyt merkitsemättä säädetystä määräajassa eli heti tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn määräajan päättymisen jälkeen. Asia itsessään oli toistuva rutiiniasia ja oikea menettelytapa oli ollut tiedossa. Selvityksen mukaan asiakirjatiedoista ilmeni, että kanssavastaja oli ilmoittanut tyytymättömyyttä koko tuomioon ja, että hän oli tuomittu osaksi samoista teoista kantelijan kanssa. Myös yhteisvastuullisia korvauksia oli tuomittu. Nämä seikat olivat voineet vaikuttaa siihen, että asiakokonaisuuden osittainen lainvoimaisuus oli jäänyt merkitsemättä ajallaan.

Lainvoimaisuustieto on tarkistettavissa myös jutun asiakirjoista. Käytännössä on kuitenkin niin, että työskentely tapahtuu asianhallintajärjestelmiä käyttäen. Tämä korostuu silloin, kun vastaan muiden käsittelijöiden juttujen tilaan (kuten tässä asiassa). Käräjätuomari viittaa asiassa aiemmin vuodenvaihteen 2018–2019 osalta esittämäänsä. Tuolloin oli oltu tilanteessa, että iso osa siirtoajojen kohteena olleista asioista oli kokonaan kadonnut järjestelmistä, eikä käytettävissä olevaa tietoa voitu pitää luotettavana.

Käräjätuomarin mukaan yleisesti voidaan todeta, että loppuvuosi 2018 ja alkuvuosi 2019 oli ollut poikkeuksellisen kuormittavaa aikaa henkilöstölle käräjäoikeusverkoston muutoksen vuoksi. Muun muassa Kanta-Hämeen käräjäoikeuteen siirtyneiden kuntien juttuja oli käsitelty nopeutusti, jotta siirrettävien asioiden määrä oli saatu minimoitua ja asioiden joutuksa käsittely turvattu. Haasteensa olivat muodostaneet myös asiainhallintajärjestelmissä tehdyt siirtoajot ja niissä ilmenneet, laaja-alaiset virheellisyudet. Voitiin olettaa, että normaalissa toimintaympäristössä nyt käsiteltävää asiaa tuskin olisi päässyt tapahtumaan.

Käräjäoikeuden laamannin lausunnossa todetun mukaan kantelijan asiassa käräjäoikeus näytti tehneen peräkkäisiä virheitä.

Selvityksissä ja lausunnoissa on pahoiteltu tapahtunutta ja katsottu, että käräjäoikeuden olisi pitänyt pystyä parempaan.

3.2 Oikeusohjeita

Oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetun lain 5 §:n mukaan oikeushallinnon viranomaisella on velvollisuus liittyä oikeushallinnon valtakunnalliseen tietojärjestelmään sekä välittää sen kautta ilmoituksia ja tietoja muille viranomaisille siten kuin tässä tai muussa laissa tai niiden nojalla säädetään.

Lain 6 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen on salassapitosäännösten estämättä talletettava tekemänsä ratkaisu tai tiedot sen lopputuloksesta oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään sekä tehtävä siihen ratkaisemastaan asiasta ne merkinnät, jotka ovat välttämättömiä sille laissa säädetyn ilmoitusvelvollisuuden täyttämiseksi taikka toimitettava edellä tarkoitetut tiedot Oikeusrekisterikeskukselle muulla tavalla tietojärjestelmään merkitsemistä varten tai tietojen välittämiseksi toiselle viranomaiselle. Säännöksen 3 momentin mukaan oikeusministeriön asetuksella säädetään: 1) tavasta, jolla tiedot toimitetaan tietojärjestelmään; 2) ajankohdista, jolloin järjestelmään on tehtävä merkinnät tai tiedot muutoin toimitettava; 3) merkintöjen muodosta tai tietojen toimittamisessa käytettävistä lomakkeista; 4) merkintöjen tekemiseksi noudatettavista muista teknisistä yksityiskohdista.

Tietojen merkitsemisestä oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään annetun oikeusministeriön asetuksen 5 §:n 1 momentin mukaan oikeushallinnon viranomaisen on tehtävä tuomiotaan tai päätöstään koskeva merkintä ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään heti, kun ratkaisun lainvoimaisuustieto on selvitetty tai heti, kun oikeusaputoimiston päätös on tehty. Säännöksen 2 momentin mukaan käräjäoikeuden on tehtävä ilmoitus tai muu merkintä, kun valitus- ja vastavalitusaika on päättynyt. Jos asiassa ei ole ilmoitettu tyytymättömyyttä, ilmoitus tai muu merkintä on tehtävä heti tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn määräajan päätyttyä.

Vankeuslain 2 luvun 1 a §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimen on talletettava täytäntöönpanokirjaa varten tarpeelliset tiedot oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään.

3.3 Arviointi

Kantelun tarkoittama Hyvinkään käräjäoikeuden 27.11.2018 antama tuomio on tullut kantelijan osalta lainvoimaiseksi 5.12.2018. Tieto lainvoimaisuudesta on käräjäoikeudesta ilmoitettu vankilaan 12.2.2019, kun tämän kanteluasian asiakirjat ovat saapuneet Itä-Uudenmaan käräjäoikeudelle. Selvityksen perusteella tuomioistuinlaitoksen asianhallintajärjestelmissä on 28.12.2018 alkanut käyttökatko, josta johtuen asianhallintajärjestelmät ovat olleet poissa käytöstä 6.1.2019 asti. Siirtoajoissa tapahtuneet virheellisyudet on rikosasioiden osalta saatu palautettua 11.3.2019.

Asiassa on ensinnäkin kysymys lainvoimaisuustiedon merkitsemisestä ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään. Asiaa koskevan oikeusministeriön asetuksen mukaan oikeushallinnon viranomaisen on tehtävä tuomiotaan koskeva merkintä ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään heti, kun ratkaisun lainvoimaisuustieto on selvitetty. Käräjäoikeuden on tehtävä ilmoitus tai muu merkintä, kun valitus- ja vastavalitusaika on päättynyt. Jos asiassa ei ole ilmoitettu tyytymättömyyttä, ilmoitus tai muu merkintä on tehtävä heti tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn määräajan päätyttyä.

Kantelun tarkoittamassa asiassa käräjäoikeus ei ole kantelijan kohdalla tehnyt lainvoimaisuutta koskevaa merkintää heti tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn määräajan jälkeen. Saamassani selvityksessä on myönnetty, että lainvoimaisuustieto on jäänyt merkitsemättä säädetyssä määräajassa. Totean asiassa olevan siten selvää, että lainvoimaisuustiedon merkitsemisessä ei ole menetelty säädetyn tavoin. Korostan lainvoimaisuustiedon merkitsemisessä noudatettavaa huolellisuutta ja merkinnän tekemisen oikea-aikaisuutta erityisesti tuomion viivytyksettömän täytäntöönpanon kannalta ja siltä kannalta, että tutkintavanki on vankilassa eri asemassa kuin vankeusvanki esimerkiksi kantelijan kantelussa esille tuomien olosuhteiden suhteen.

Toiseksi asiassa on kysymys siitä, miten käräjäoikeudessa on käsitelty vankilan tiedusteluja, jotka ovat koskeneet kantelijan tuomion lainvoimaisuutta.

Käräjäoikeudesta on vastattu näihin tiedusteluihin 9.1. ja 29.1.2019. Vastaustausten mukaan tuomion lainvoimaisuutta ei ole tietokanta-ajojen yhteydessä tapahtuneen virheen vuoksi pysytty tarkistamaan. Vastausten perusteella tieto lainvoimaisuudesta on ollut tarkistettavissa vasta, kun vika on korjattu.

Saamani selvityksen mukaan tuomion lainvoimaisuustieto ei ole tiedustelujen ajankohtana ollut tarkistettavissa käräjäoikeuden asianhallintajärjestelmästä. Selvityksen mukaan asioiden siirtoajoissa tapahtuneiden virheiden seurauksena Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden asianhallintajär-

jestelmissä ei ole ollut selvityksessä kerrotuista asioista, mukaan lukien kantelijan asiasta, mitään tietoja, ei edes diaaritietoja.

Siirtoajoissa tapahtuneet virheet huomioon ottaen on sinänsä ymmärrettävää, että esimerkiksi kantelijan tuomiota koskevaan lainvoimaisuustiedusteluun vastaaminen on ollut haasteellista. Kun lainvoimaisuustietoa ei ole ollut tarkistettavissa asianhallintajärjestelmästä, nousee esiin kysymys siitä, eikö tieto ole ollut tarkistettavissa muutoin. Selvityksen perusteella näin on, eli lainvoimaisuustieto on tarkistettavissa myös jutun asiakirjoista. Saamastani selvityksestä ei ilmene, että lainvoimaisuustietoa olisi vankilan tiedustelujen johdosta yritetty selvittää jutun asiakirjoista. Selvityksessä on tosin kerrottu, että asian ratkaisseen kärjätuomarin ja hänen työparinsa siirryttyä muihin tehtäviin käytännössä kukaan ei ollut tuntenut kyseistä asiaa ja että käytettävissä ollutta tietoa ei voitu pitää luotettavana, millä selvityksessä tarkoitettaneen yleensä käytettävissä ollutta tietoa kysymyksessä olevana ajankohtana.

Selvityksen perusteella vastattaessa ensimmäiseen tiedusteluun 9.1.2019 tilanne on ollut monin tavoin avoin ja sekava. Kun kysymys on ollut tuomitun rangaistuksen täytäntöönpanosta huolehtivan viranomaisen yksilöidystä tuomion lainvoimaisuutta koskevasta tiedustelusta, katson, että tuomion lainvoimaisuus olisi tullut käytettävissä olevin keinoin pyrkiä selvittämään. Mikäli tämä ei ole ollut heti mahdollista tai jos käytettävissä ollutta tietoa ei jostakin syystä olisi voitu pitää luotettavana, katson, että tieto ja sen oikeellisuus olisi mahdollisimman joutuisasti tullut selvittää ja tarvittaessa tarkistaa sekä ilmoittaa siitä tiedon pyytäjälle. Tässä tapauksessa tieto tuomion lainvoimaisuudesta on kärjäoikeudesta toimitettu vankilalle vasta vankilan tekemän toisen tiedustelun ja tässä kanteluasiassa kärjäoikeudelle tehdyn selvityspyynnön jälkeen. Tätä ei voida pitää hyväksyttävänä.

Vielä totean, että selvityksen perusteella kantelijan asian lainvoimaisuus olisi ainakin jälkimmäisen tiedustelun ajankohtana (29.1.2019) ollut manuaalisesti selvitettävissä. Selvityksestä ei tarkemmin ilmene, milloin lainvoimaisuuden tarkistaminen on tullut mahdolliseksi. Ilmeisesti tämä on kuitenkin tapahtunut ennen 29.1.2019.

Totean, että tällaisissa poikkeuksellisissa tilanteissa on tärkeää, että henkilökunnalla on tieto myös siitä, miten menetellä, jos pyydettyä tietoa ei voi normaaliin tapaan tarkistaa asianhallintajärjestelmästä. Tässä tapauksessa näyttäisi olevan niin, että tiedusteluihin vastanneella kärjäsihteerillä ei ilmeisesti ole ollut tietoa siitä, miten ja milloin lainvoimaisuustieto on ollut manuaalisesti tarkistettavissa.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen silloisen Hyvinkään kärjäoikeuden menettelyn virheellisyydestä olla merkitsemättä lainvoimaisuustietoa heti tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyt määräajan päätyttyä ratkaisu- ja päätöstietojärjestelmään Itä-Uudenmaan kärjäoikeuden tietoon.

Lisäksi saatan Itä-Uudenmaan kärjäoikeuden tietoon kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen kärjäoikeuden menettelyn virheellisyyttä lainvoimaisuustiedusteluihin vastaamisessa.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Itä-Uudenmaan kärjäoikeudelle.